

**ОТЧЕТ ЗА 2019 ГОДИНА
НА ИНСТИТУТА ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“
ПРИ
БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ**

Съдържание

1. Проблематика на звеното	2
1.1. Преглед на изпълнението на целите (стратегически и оперативни), оценка и анализ на постигнатите резултати и на перспективите на звеното в съответствие с неговата мисия и приоритети, съобразени с утвърдените за 2019 г. научни теми.	2
1.1.1. Системно проучване и описание на граматичната структура и лексикалния състав на съвременния български книжовен език	3
1.3. Полза / ефект за обществото от извършваните дейности	8
1.4. Взаимоотношения с други институции	10
1.5. Общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата	11
1.5.1. Практически дейности, свързани с работата на национални, правителствени и държавни институции, индустрията, енергетиката, околната среда, селското стопанство, национални културни институции и др. (относими към получаваната субсидия)	11
1.5.2. Проекти, свързани с общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата и обществото, финансирани от национални институции (без Фонд „Научни изследвания“), програми, националната индустрия и пр. – до ТРИ най-значими проекта (заглавие на проекта, програма, по която се финансира, координатор и постигнати резултати)	14
2. Резултати от научноизследователската дейност през 2019 година	15
2.1. ЕДНО най-значимо научно постижение	15
2.2. ЕДНО най-значимо научноприложно постижение	16
3. Международно научно сътрудничество на звеното.	16
3.1. Междоакадемично сътрудничество	17
3.2. Международни проекти с външно финансиране	18
4. Участие на звеното в подготовката на специалисти: форми; сътрудничество с учебни заведения; външни заявители, включително от чужбина; анализ на състоянието, перспективи и препоръки.	20
5. Иновационна дейност на звеното и анализ на нейната ефективност.	21
5.1. Осъществяване на съвместна иновационна дейност с външни организации и партньори, вкл. поръчана и договорирана с фирми от страната и чужбина.	21
5.2. Извършен трансфер на технологии и/или подготовка за трансфер на технологии по договор с фирми, данни за полученото срещу това заплащане; данни за реализираните икономически резултати във фирмите (работни места, печалба, производителност, дял от новите продукти в общия обем на продажбите и т.н.).	21
6. Стопанска дейност на звеното	21
6.1. Осъществяване на съвместна стопанска дейност с външни организации и партньори (продукция, услуги и др., които не представляват научна дейност на звеното), вкл. поръчана и договорирана от фирми от страната и чужбина.	21
6.2. Отдаване под наем на помещения и материална база.	21
6.3. Сведения за друга стопанска дейност.	22
7. Кратък анализ на финансовото състояние на звеното за 2019 г.	22
8. Издателската и информационната дейност на Института за български език за 2018 година	23
9. Информация за Научния съвет на звеното.	27

1. Проблематика на звеното

1.1. Преглед на изпълнението на целите (стратегически и оперативни), оценка и анализ на постигнатите резултати и на перспективите на звеното в съответствие с неговата мисия и приоритети, съобразени с утвърдените за 2019 г. научни теми.

Институтът за български език към Българската академия на науките е национален научен център за изследване и описание на българския език – на неговото съвременно състояние, история, диалектно многообразие и на връзките му с други езици.

Мисията на Института за български език е свързана с:

- развитие на фундаментални и научноприложни изследвания на българския език в съответствие с националните и европейските приоритети;
- изследване, описание, съхранение и популяризиране на българското езиково културно-историческо наследство;
- развитие на езикови ресурси и технологии за български език;
- подпомагане на изучаването на български език на всички равнища.

През 2019 година работата на Института за български език е ориентирана към изпълнението на „Стратегията и плана за развитие на Института за български език при БАН (2018 – 2030 г.)“ (<https://iblb.bg/wp-content/uploads/2014/09/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0-2018-%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.pdf>), която е в синхрон с актуализираната Национална стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030 г. (приета с Решение на Народното събрание на Република България, 2017 г.), Иновационната стратегия за интелигентна специализация на Република България 2014 – 2020 (приета с Решение на Министерския съвет на Република България, 2015 г.), Стратегията за развитие на Българската академия на науките 2018 – 2030 г. (приета с Решение на Общото събрание на БАН, 2018 г.), както и с редица национални и европейски документи, които имат отношение към обсъжданите въпроси.

През 2019 година изследователите от Института за български език успешно продължиха да работят върху 24 научни проекта, утвърдени от Научния съвет на Института през 2017, 2018 и 2019 година и финансирани от бюджетната субсидия. Темите на проектите са пряко свързани с основните приоритетни направления за изследване и развитие на Института за български език:

- Академични речници на българския език
- Теоретични езиковедски изследвания
- Езикова култура
- Езиково културноисторическо наследство на българите
- Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка
- Извори за историята на българския език

Положителната оценка, която може да се даде за дейността на Института за български език при Българската академия на науките през 2019 година, се основава на:

- сериозните научни и научноприложни резултати, отразени в голям брой публикации и цитирания в престижни научни издания;
- успешното приложение на езиковите технологии в иновативни разработки в съответствие с приоритетни направления на „Иновационната стратегия за интелигентна специализация на Република България (2014 – 2020)“ и „Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България (2017 – 2030)“;
- активното участие в проекти на европейско, регионално и национално ниво;
- експертното обслужване на държавата и обществото;

– участието на учени в престижни международни научни организации, в програмни комитети на международни конференции, в редколегии на авторитетни международни списания и др.;

– активните контакти с водещи университети и научни институции в страната и чужбина;

– развитието и прилагането на съвременни изследователски подходи и езикови технологии в обучението по български език.

По-конкретно основните резултати от научноизследователската дейност на Института за български език са, както следва:

1.1.1. Системно проучване и описание на граматичната структура и лексикалния състав на съвременния български книжовен език

А) Изследване на граматичната система на съвременния български книжовен език и писмената практика

През 2019 година продължи работата по проекта „Нормативна граматика на българския език“, която включва проучване на граматичната система на съвременния български книжовен език. Извършено е формално описание на някои типове синтактични конструкции, както и на някои неизменяеми части на речта. Публикувани са 6 статии в списание „Български език“.

Б) Проучване на съвременното състояние на българската лексика и лексикографско описание на българския език

Многобройните речници, които Институтът съставя, отговарят на нуждите на съвременното общество от качествени и професионално изработени източници на информация за значението, формите, употребата и произхода на лексиката на българския език.

През 2019 година продължи и приключи работата по съставянето и редактирането на поредния том XVI (С – смехурко) от многотомния тълковен „Речник на българския език“ (<http://ibl.bas.bg/rbe/>), като успешно беше завършен тригодишният етап (2017 – 2019 г.) от проекта. През годината са съставени 519 компютърни страници с речникови статии и са редактирани над 600 страници. Електронният архив на речника е попълнен с над 10 000 нови документа.

През 2019 година започна работата върху „Речник на основните термини в българската наука. Т. VI. Изкуство“. Направени са проучвания в тематичните области изобразително изкуство, архитектура, музика и танц, театрално и киноизкуство и са събрани около 2 400 термина с дефиниции от различни източници. Установени са системни отношения между термините в отделните области – понятийно-семантична системност (вкл. класификационна и импликационна) и лексикалносемантична системност (вкл. синонимия, антонимия и омонимия).

В) Езикова култура

Кодифицирането на книжовноезиковата норма на българския език е сред основните задачи на Института за български език. За целта се извършва системен анализ на съвременното състояние на езика и се изработват нормативни справочници с официален характер.

В рамките на проекта „Езикова култура и езикова политика. Електронни ресурси за езикови консултации“ през 2019 година са проучени различни въпроси на българския книжовен език, свързани със състоянието на отделни граматични, правописни и графични норми, в резултат на което са подготвени четири научни и една научнопопулярна публикация. Базата от данни на справочника „Езикови справки по интернет“: <http://ibl.bas.bg/ezikovispravki/kategorii/> е обогатена с 500 въпроса от потребители и техните отговори. В края на 2019 година има публикувани близо 1 000 отговора на реални потребителски въпроси, като в базата от

данни са въведени общо над 1 500 единици.

Г) *Разработване на проблеми от областта на теорията за езика*

През 2019 година продължиха теоретичните изследвания в рамките на проекта „Език. Личност. Общество“ по темите „Противоположностите в езика и равнища на теоретичното им осмисляне“ и „Аргументни структури, падежни рамки и синтактични конструкции за изразяване на семантичната роля Тръпник / Експериенцер“.

Започна работата по проекта „Теория на терминологията“, в рамките на който се разработват 6 теми: „Лингвистичен анализ на термините в областта на маркетинга“, „Към въпроса за вариантността в терминологията“, „Теоретичните категории в терминологията“, „Лингвистични особености на математическата терминология“, „Българската и руската терминология в сферата на икономиката“ и „Терминологията в българската етнолингвистична литература“. Изследванията по проекта са представени в четири доклада на международни конференции и в четири публикации в наши и чуждестранни издания, от които две са реферирани в Scopus.

Проектът „Съпоставително-типологични аспекти на лексикалните и граматичните изследвания в родствени и неродствени езици“ обединява две теми. През 2019 година приключи работата по темата „Лексикални каталози за съпоставителни цели“, която систематизира метонимните значения на предметни имена чрез съставяне на ономасиологичен каталог. Създадени са електронни каталози на метонимичните преходи на предметните имена в български, руски, сръбски, чешки, френски и английски език. Продължава работата и по темата „Изработване на корпус на устойчивите сравнения в българския език (върху материал от Българския национален корпус)“, работата по която е докладвана в две научни статии в списание „Български език“.

1.1.2. Запазване и утвърждаване на българската национална идентичност като част от културното разнообразие в Европа и света

В Института се изследват и издават писмени езикови паметници – от IX – X до XIX век, проучва се произходът на българската лексика, описва се състоянието на българските диалекти, на българската ономастична система, разработват се проблеми, свързани с взаимоотношенията между езика и културата на българския народ.

През 2019 година са публикувани следните научни монографични трудове в областта на езиковото културноисторическо наследство:

Чолева-Димитрова, А. *Местни и родови имена от Царибродско*. Благоевград: Университетско издателство „Неофит Рилски“, 2019. 314 с. ISBN:978-954-00-0203-3;

Митринов, Г. *Българското говорно богатство в Югоизточните Родопи. Говорът на с. Хебилево, Гюмюрджинско (Гърция) и на с. Горни Юруци, Крумовградско (България)*. 2019. 292 с. ISBN:978-619-91036-3-0.

Продължи работата по проекта „Езикови ресурси от оригинални и преводни произведения на Българското средновековие“, в рамките на който се извършват текстологични и езикови изследвания на слабо проучени оригинални и преводни текстове в историята на българския език в широки хронологични граници: X – XVIII век. Работи се по разнообразни по характера си теми – създаване на електронен корпус на средновековните славянски преводи и съответстващите им византийски източници през църковно-юридическата книжнина, Лекарствениците и апокрифните медицински съчинения, проблема за преславското книжовно наследство и книжнината на българските католици и писмените свидетелства за българския характер на населението в Южните Родопи и Западна Тракия през XVI век. Резултатите са представени в осем публикации, вкл. в реферирани издания в Scopus и WoS, и в осем доклада на научни форуми.

През 2019 година продължи работата върху многотомния „Български етимологичен речник“, като успешно беше приключен тригодишният етап (2017 – 2019 г.) на проекта. През 2019 година е изработен материал за девети том в обем от 100 страници (думи с начално х-). Част от думите получават за пръв път етимологично обяснение, при други се правят поправки и допълнения на съществуващи етимологии. Резултати от проекта са представени в три публикации.

По проекта „Изследване на българските диалекти на различни езикови равнища“ през 2019 година продължи изработването на „Български диалектен кулинарен речник“. От речника бяха съставени и обсъдени речникови статии от букви *д-, и-, й-, н-, п-, р-, т-, ц-, ъ-, ю-, я-*. Продължи и изследването на речта на българите, живеещи извън съвременните държавни граници. Работата по темата „Изследвания на българските говори от географската област Македония – Република Албания, Република Косово и Северна Гърция“, със специален акцент върху изследването на диалектите в Косово, приключи с приемането за печат на монографичния труд на Л. Антонова-Василева „Говорът на българите в Раховец, Призренско“. Резултатите през 2019 година са представени в четири публикации по темата и в два доклада на научни форуми.

През 2019 година приключи работата по проекта „Етнолингвистичен речник на народната медицина“. Речникът е обсъден и приет за печат от Научния съвет. Резултатите от проекта са представени в пет научни разработки – една студия и четири статии.

През 2019 година продължи работата по проекта „Етнокултура и национален комуникативен стил“. Завършиха изследванията по темата „Културни сценарии и речево поведение“, като резултатите са представени в четири студии: „Лингвопрагматични и комуникативни особености на вотивните формули в българската реч“, „Евфемизмите в българската традиционна култура“, „Стратегии и тактики в ритуалната политическа реч (Ритуалът в политическия език)“, „Речево поведение на лекаря в медицинската комуникация“ и в три статии. Продължават изследванията по темите „Метаезик и пунктуация“ и „Властта на езика и медийният дискурс. Мониторинг“, като през 2019 година изследователските резултати са представени в девет научни публикации.

През 2019 година започна работата по изработване на „Български топонимен речник“ – бе изготвена концепцията за речника и извършена актуализация на онимите от словника. През годината продължи работата по проекта „Съвременната българска антропонимна система (Мода на личните имена в българските градове)“, като резултатите са представени в четири научни публикации. По проекта „Траките – генезис и развитие на етноса, културни идентичности, цивилизационни взаимодействия и наследство от древността“ (с участието на 21 института на БАН) продължи работата по подтемата „Топонимите – наследство от древността“. Бяха проведени теренни проучвания в Провадийско – гр. Провадия и селата Блъсково, Бозвелийско и Тутраканци) и бяха ексцерпирани материали за оними, свързани с наличието на сол по българските земи.

1.1.3. Разработване на електронни езикови ресурси и програмни приложения за експертна и масова употреба

В рамките на проекта „Семантични ресурси и програми за обработка на езика (БулНет)“ през 2019 година са проверени, редактирани и допълнени с информация 3 950 синонимни множества. Общият брой изработени нови синонимни множества в БулНет за 2019 година е 2 165. Към момента (декември 2019 г.) общият обем на БулНет е 121 282 синонимни множества, от които 85 121 синонимни множества са създадени или проверени и допълнени от експерти, а останалите са приписани автоматично. Множествата съдържат 255 947 лексикални единици и са свързани помежду си посредством 254 638 семантични

релации. Българският уърднет е достъпен на адрес: <http://dcl.bas.bg/bulnet/>.

През 2019 година завърши успешно тригодишният проект „Български национален корпус“ (2017 – 2019) (<http://search.dcl.bas.bg/>). Усъвършенствана е системата за търсене в корпуса, включително с оглед на специфичните потребности на различен тип специалисти. Българската част от многоезиковия анотиран корпус (за 21 езика) с глаголни съставни лексикални единици беше проверена и разширена с нови текстове. Обновеният корпус обхваща 20 393 изречения, 446 033 думи и 6 110 анотирани съставни глаголни лексикални единици. Корпусът е достъпен в LINDAT/CLARIN и GitHub: <https://lindat.mff.cuni.cz/repository/xmlui/handle/11372/LRT-2842> <https://gitlab.com/parseme/sharedtask-data/tree/master/1.1>

1.2. Изпълнение на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017–2030 – извършени дейности и постигнати резултати по конкретните приоритети

Проектите, които Институтът разработва, се вписват в инструментите за постигане на основната цел на „Националната стратегия за развитие на научните изследвания (2017 – 2030)“ – развитие и модернизирание на научните изследвания. През 2018 година в синхрон с Националната стратегия и „Стратегията за развитие на Българската академия на науките (2018 – 2030)“ са разработени и приети „Стратегия и план за развитие на Института за български език при БАН (2018 – 2030)“.

Главен обект на изследователската дейност на Института за български език е езикът на българите, който има основна роля за изграждане и съхранение на българската национална идентичност. Българистичните изследвания по лексикология, история на езика, диалектология, етимология, ономастика, етнолингвистика, съпоставителните изследвания с други езици, проблемите на езиковедската теория и др. са принос към изследването на културното разнообразие в Европа и света, като едновременно с това открояват богатството и спецификата на българския език. Учените от Института интегрират в научните и научноприложните си изследвания най-съвременни методи и средства в областта на теоретичната и приложната лингвистика, включително при създаването на общодостъпни езикови ресурси и програми за обработка на езика, за да гарантират стойността на постигнатите резултати за обществото,

В работата си членовете на Института се стремят да осигурят видимост на постигнатите научни резултати (чрез публикации в международни реферирани научни издания и участия в международни конференции), включително и в рамките на европейското изследователско пространство, както и да разширяват международното научно сътрудничество.

И през 2019 година значителна част от дейностите са свързани с работа по проекти, финансирани от външни за Института източници:

– **Фонд „Научни изследвания“: четири проекта за фундаментални научни изследвания.**

През 2019 година приключи успешно изпълнението на проекта „Изследване на обществените нагласи и ценностните ориентации към българския книжовен език като фактор при кодификацията на нормите му“ (финансиран по ДН 10/5 от 15.12.2016 г. от ФНИ). Това е първото у нас мащабно изследване на отношението на съвременната българска езикова общност към въпросите на книжовния език. Резултатите от проекта са представени в две колективни монографии и в един сборник с материали от организирана по проекта конференция с международно участие „Езикови нагласи и книжовен език“. За популяризиране на резултатите бе организирана и Кръгла маса по проекта в рамките на Годишната конференция на Института за български език на 14 май 2019 година с 35 участници.

През годината продължи работата по проекта „Лингвогеографско изследване на взаимовръзката между българската и европейската диалектна лексика“ (ДН 20/11 от

11.12.2017), в който участват и учени от Института по лингвистика при Румънската академия на науките. Проектът се фокусира върху съпоставителни лингвогеографски изследвания, като словесното богатство на българските диалекти се разглежда в контекста на европейското лексикално многообразие. Резултатите от проекта са представени в девет публикации.

Проектът „Семантична мрежа с широк спектър от семантични релации“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ (ДН 10/03 от 14.12.2016 г.), предлага фундаментално научно изследване в областта на семантиката на естествения език. Извършената през 2019 година работа по проекта е свързана с дефиниране на концептуални фреймове, описващи семантичните релации между глаголни синонимни множества от даден семантичен клас и именни синонимни множества от даден семантичен клас или класове. Резултатите от проекта са докладвани на пет международни научни форума у нас и в чужбина и в десет публикации, включително в реферирани и индексирани издания.

През 2019 година започна работата и по проекта „Интерактивна кулинарна карта на българската езикова територия“ (ДН КП-06-Н30/7 от 13.12.2018 г.). По проекта са проведени седем диалектоложки експедиции, които са документирани с аудио и видеозаписи. Направени са и проучвания в музейните архиви в Троян, Хасково, Копривщица и Поморие. Извършена е работа върху бланковката на картата, разработена е концепция за подбор на материалите. Проектът е популяризиран в две научни публикации, а първото издание на картата е достъпно в интернет.

В края на годината бе одобрен за финансиране и проектът „Личните имена в България в началото на 21-и век“ (КП-06-Н40/10 от 10. 12. 2019 г.).

– Министерство на образованието и науката: три проекта.

Програма за подпомагане на млади учени и докторанти в БАН: През 2019 година завърши работата по три проекта, финансирани от втората сесия на Програмата: Т. Лазаров – „Българо-английски граматични паралели с оглед на машинния превод. Обогатяване на статистически модел за превод от български на английски с лингвистична информация“; Кр. Дюлгерова-Узунова – „Лексикалната система на с. Долен, Златоградско“; Д. Иванова – „Материалната и духовната култура на българина според лексиката на софийските книжовници от XVI век“. И трите проекта приключиха успешно.

– Национална програма „Млади учени и постдокторанти“: един проект.

През 2019 година гл. ас. д-р Магдалена Абаджиева (постдокторант) работи по проекта „Книжнината на българите католици и културната граница между Източните и Западните Балкани през XVIII – XIX век“, финансиран по Националната програма. Изследователските резултати са представени в четири публикации и четири доклада на научни конференции, а в процес на подготовка е и една монография.

През 2019 година в изследователските колективи на национални и международни проекти (описани в частта за международно сътрудничество) с външно финансиране са се включили 51 научни сътрудници, както и докторантите на Института.

Дейностите в Института за български език са в съответствие със специфичните цели на „Националната стратегия за развитие на научните изследвания (2017 – 2030)“. Институтът се стреми да осигури възможности за повишаване на квалификацията на учените и за кариерното им развитие, основани на единни изисквания и обективни наукометрични показатели (Специфична цел 1, Дейности 1.1, 1.2 и 1.3). През 2019 година в Института е проведена една процедура за академичната длъжност „професор“, четири – за академичната длъжност „доцент“ и една – за академичната длъжност „главен асистент“. Предприемат се и мерки за разширяване на перспективите, които предоставя докторантурата като първа стъпка в научната кариера (Специфична цел 3, Дейности 3.1, 3.3) чрез включването на докторантите

в разработването на научни задачи (през 2019 година трима докторанти са участвали в изследователски проекти на Института).

В рамките на проектите се търсят и възможности за поддържане на инфраструктурата и осигуряване на съвременни условия за научни изследвания (Специфична цел 4, Дейност 4.4). През 2019 година е закупена апаратура на обща стойност 33 762 лева (основно по проекти с външно финансиране).

Чрез провежданите научни изследвания Институтът се стреми да запази и утвърди позициите си на международната научна сцена по количество, качество и видимост на научната си продукция (Специфична цел 5, Дейности 5.1, 5.2), като се насърчава публикуването в авторитетни международно реферирани научни списания (**87** отпечатани и **10** под печат от публикациите на учени от Института за 2019 година са в международно реферирани и индексирани научни издания в WoS, Scopus, ERIH+).

Научноизследователската дейност на Института е свързана с националната идентичност и с проблеми от национално и обществено значение (Специфична цел 6. Дейности 6.1, 6.2). Институтът изпълнява национални и международни проекти, които отговарят на приоритетните области на „Иновационната стратегия за интелигентна специализация“: „Информатика и информационни и комуникационни технологии“ и „Нови технологии в креативните и рекреативните индустрии“ (Специфична цел 7), включително с партньори от бизнеса (компанията за езикови технологии „Тетраком интерактивни решения“ ООД), чрез което се стреми да стимулира интереса на бизнеса към инвестиции в науката (Специфична цел 8). Една от целите на Института е фокусът върху тези изследвания да се задълбочи и да се използват пълноценно възможностите на европейските програми в областта на научноизследователската и развойната дейност (Специфична цел 9, Дейност 9.1).

Учените от Института се стремят да задълбочат своето участие в европейското изследователско пространство и да разширят участието си в международни научни колективи (Специфична цел 9, Дейности 9.1, 9.2, 9.3). Те работят съвместно с български учени от чужбина и се стремят да привличат водещи учени (Дейност 3.4 от Специфична цел 3) чрез съвместни проекти и научни изследвания. В научните колективи на проектите, които Институтът изпълнява с финансиране от Фонд „Научни изследвания“ участват трима чуждестранни учени, а през 2019 година учени от Института са участвали в научните колективи на **12** международни проекта с екипи от чуждестранни образователни и научни институции, в редакционните колегии и съвети на **11** чуждестранни списания и научни поредици, в програмните и организационните комитети на **11** международни и **1** национална научна конференция с международно участие.

В рамките на научноизследователската си дейност Институтът за български език традиционно се стреми да поддържа активни връзки с образованието, бизнеса, държавните институции и обществото като цяло (Специфична цел 10). През 2019 година за това спомогнаха дейностите по проекта „Написаното остава. Пиши правилно!“, организираните посещения в различни училища, форумът „Изследователски подходи в обучението по български език“, курсовете за повишаване на квалификацията на учителите, авторството на учебници и учебни помагала, провеждането на лекции и семинарни занятия и др. (Дейност 10.1). Учените от Института традиционно са много активни популяризатори на достиженията на научната общност (**148** обществени изяви и **65** научнопопулярни публикации за 2019 година) с цел повишаване на информираността на обществото за достиженията на науката и за научните аспекти на актуални проблеми (Дейност 10.2).

1.3. Полза / ефект за обществото от извършваните дейности

Многотомният академичен „Речник на българския език“, „Българският диалектен

атлас“, „Българският етимологичен речник“, „Официалният правописен речник на българския език“, „Българският уърднет“, интернет справочниците „Инфолекс“ и „Неолекс“, „Българският езиков портал“ (http://ibl.bas.bg/dictionary_portal/) намират широко приложение в редица хуманитарни научни направления и се използват от различни институции и граждани. Тези ресурси са насочени към потребността на обществото от актуално знание за значенията, употребата и произхода на думите в българския език, за правописните и пунктуационните правила на българския език, за което има голям обществен интерес. През 2019 година продължи поддръжката на „Българският езиков портал“, посредством който се предоставя едновременен достъп до 11 речника: речник на словоформите, синонимен и антонимен речник, регистър на фразеологизмите, три речника на новите думи, тълковен речник – „Речник на българския език“, и три терминологични българско-английски речника.

Публикуваните нови изследвания от областта на лексикологията, историята на езика, диалектологията, етимологията, етнолингвистиката, ономастиката и др. допринасят за изясняване на въпросите за корените на славянското езиково единство и за разкриване на връзките на българския език и българския народ с други езици и народи – славянски, балкански, индоевропейски и неиндоевропейски. Поддържа се електронната библиотека „Българско езиковознание“ (<http://ibl.bas.bg/informatsiya/uslugi/elektronna-biblioteka/>), която включва трудове на учени от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ в областта на историята на езика, етимологията и българската диалектология.

Създадените в Института за български език езикови архиви и корпуси имат важно значение за лексикологията и лексикографията, за диалектологията, за историята на езика, за етимологията, за етнолингвистиката, за ономастиката, за терминологията, за славистиката, балканистиката, европеистиката, за други хуманитарни науки.

„Българският национален корпус“ (<http://dcl.bas.bg/bulnc/>) е много популярен езиков ресурс, който постоянно се разширява и усъвършенства. Поддържат се системата „ПреведИме“ (<http://dcl.bas.bg/prevedime/>), която предлага съответствия между български и английски имена, и системата „Термокоп“ (<http://dcl.bas.bg/termextraction/>), която е предназначена за извличане на термини от български и английски,

Поддържа се центърът МЕТА-СПОДЕЛЯНЕ (част от Европейската мрежа от центрове за споделяне на езикови ресурси МЕТА-НЕТ), посредством който се разпространяват 34 езикови ресурса и програми за езикова обработка (<http://metashare.ibl.bas.bg/>). Свободният и улеснен достъп до езиковите и програмните ресурси е полезен както за изследователите и компаниите, работещи в областта на езиковите информационни технологии, така и за дейността на научните и образователните институции.

Важен фактор за оценката на качеството на резултатите е интересът на научната общност в България и чужбина, както и на българското общество към публикуваните трудове – монографии, речници, атласи и др., и търсенето им на книжния пазар. Част от получените резултати се разпространяват по електронен път – като електронни публикации, корпуси, речници, езикови бази от данни, при което качеството се оценява по интереса към тях: брой на посещенията и заявките към ресурсите в интернет. През 2019 година електронното съдържание на „Речника на българския език“ е било разглеждано 414 113 пъти (брой показвания на страници с разбивка на съдържание), на справочника „Написаното остава“ – 1 215 245 пъти, на справочника „Езикови справки“ – 20 203 пъти, на електронното издание на „Българският етимологичен речник“ – 6 643 пъти, на електронното издание на „Картата на диалектната делитба на българския език“ – 6 172 пъти, на справочника „Инфолекс“ – 15 461 пъти, на лексикалносемантичната мрежа „БулНет“ – 5 323 пъти, и на „Българският национален корпус“ – 3 986 пъти.

1.4. Взаимоотношения с други институции

Институтът за български език има официално подписани споразумения за сътрудничество с Катедрата по български език към Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Катедрата по български език при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Филиала на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ в Смолян, Нов български университет, Катедрата „Връзки с обществеността“ към Правно-историческия факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски“, Института за литература при Българската академия на науките, Националното издателство за образование и наука „Аз-буки“, преводаческата агенция „Софита“ и фирма „Тетраком интерактивни решения“ ООД. Институтът за български език е член на МЕТА-НЕТ – европейска мрежа за високи постижения в областта на езиковите технологии, както и на Европейската федерация на националните езикови институти (ЕФНЕИ).

Традиционно учени от Института за български език си сътрудничат с други звена на БАН при разработването на научни проекти. През 2019 година членове на Института участват в проектите: „Изкуство, литература и власт в контактните зони (Православие и Ислям; Православие и Католицизъм). Прославата на властта срещу оспорването на властта“ – съвместно с Института по археология и история на изкуството в Клуж-Напока към Румънската академия и Института за исторически изследвания на БАН (с участието на още 3 института от БАН); „Песнивецът на цар Иван Александър“ – с Кирило-Методиевския научен център към БАН; „Българският литературен пантеон и славянският свят в научното наследство на Борис Йоцов: реконструкция на идеите“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ – с Института за литература към БАН; „Местно производство, облекло и езиково богатство (Принос към историческата лингвистика и антропологията на облеклото)“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“, – с Института по етнология и фолклористика с Етнографски музей към БАН, Архива на БАН и Софийския университет.

Признание за авторитета на Института за български език са преките контакти и съвместната работа с редица неправителствени изследователски и културни институции и обществени организации. Традиционно Институтът си сътрудничи по време на организацията и провеждането на събитията в чест на 26 септември – Европейския ден на езиците, с Представителството на Европейската комисия в България, Британския съвет, културните институти и посолствата на редица държави, сред които са: Посолството на Австрия, Гьоте институт, Посолството на Грузия, Институтът „Сервантес“, Италианският културен институт, Културно-информационният център на Република Македония, Посолството на Нидерландия, ОПТИМА – Българската асоциация за качествени езикови услуги, Полският институт, Института „Камойнш“ към Посолството на Португалия, Посолството на Румъния, Руският културно-информационен център, Посолството на Словашката република, Унгарският културен институт, Посолството на Финландия, Френският институт, Центърът за развитие на човешките ресурси, Чешкият център, Посолството на Швеция. В рамките на проекта „Написаното остава. Пиши правилно“ Институтът за български език по покана на Асоциация „Българска книга“ се включи в инициативата „Алея на книгата“ на 3 и 4 август във Варна и на 15 септември в София.

През 2019 година кампанията на Института за български език за провеждане на диктовки на открито по случай 24 май обхваща много градове и села в България и се проведе в периода от 9 до 31 май в сътрудничество с училища от цялата страна: Средно училище „Васил Левски“, гр. Троян; Професионална гимназия по лека промишленост и икономика „Атанас Буров“, гр. Горна Оряховица; Професионална гимназия по туризъм „Алеко Константинов“, гр. Баня; Основно училище „Христо Ботев“, с. Равно поле; Профилирана гимназия

„Христо Ботев“, гр. Дупница; Свищовската професионална гимназия „Алеко Константинов“, гр. Свищов; Средно училище „Любен Каравелов“ и Професионална гимназия по електротехника и електроника, гр. Пловдив; Професионална гимназия по електротехника и електроника „Капитан Петко войвода“ и Средно училище „Петко Рачов Славейков“, гр. Кърджали; Средно училище „Христо Ясенов“, гр. Етрополе; Профилирана гимназия „Иван Сергеевич Аксаков“, гр. Пазарджик; Средно училище за европейски езици „Свети Константин-Кирил Философ“ и Основно училище „Иван Вазов“, гр. Русе; Основно училище „Никола Йонков Вапцаров“, гр. Бяла – обл. Русе; Професионална гимназия „Петко Рачов Славейков“, гр. Якоруда; Професионална гимназия по туризъм, гр. Самоков; Второ основно училище „Димитър Благоев“, гр. Благоевград; Профилирана природо-математическа гимназия „Добри Чинтулов“, гр. Сливен; Основно училище „Христо Ботев“, с. Крайници; Основно училище „Алеко Константинов“, гр. Димитровград; Основно училище „Петко Рачов Славейков“, гр. Бургас. През 2019 година в кампанията се включиха и студенти, изучаващи български език в бакалавърски и магистърски програми на чуждестранни университети: Московски държавен институт за международни отношения; Санктпетербургски държавен университет; Самарски национален изследователски университет „Академик Сергей Павлович Корольов“.

В някои медии се поддържат специализирани рубрики по езикови проблеми (например предаването „За думите“ по програма „Христо Ботев“ на БНР и рубриката „Написаното остава. Пиши правилно!“ във вестник „Аз-буки“), в които редовно участват сътрудници на Института.

1.5. Общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата

1.5.1. Практически дейности, свързани с работата на национални, правителствени и държавни институции, индустрията, енергетиката, околната среда, селското стопанство, национални културни институции и др. (относимии към получаваната субсидия)

Службата „Езикови справки и консултации“ към Института за български език предоставя експертна помощ по въпросите на граматиката, правописа, правоговора и пунктуацията, както и по други въпроси, свързани с книжовноезиковата теория и практика. Експертите извършват консултации по телефона в рамките на работния ден, на имейла ezikovispravki@ibl.bas.bg, както и чрез справочника „Езикови справки по интернет“ – <http://ibl.bas.bg/ezikovispravki/kategorii/> (през 2019 година са предоставени отговори на близо 4 500 обаждания по телефона и на 740 въпроса по имейла, около 280 са постъпили чрез формата за контакт на онлайн справочника). Традиционно се поддържа рубриката „Езикова култура“ в списание „Български език“.

През 2019 година в ежеседмичната рубрика на Института за български език „Написаното остава. Пиши правилно!“ във вестник „Аз-буки“ бяха публикувани **50** материала по въпросите на българския език и езиковата култура. Материалите са част от справочника „Написаното остава. Пиши правилно!“ (http://ibl.bas.bg/ezikovi_spravki/), който се поддържа от Института за български език.

Институтът поддържа профила „Езикови справки“ във Фейсбук – <https://www.facebook.com/ezikovi.spravki/> (и аналог в Туитър – <https://twitter.com/ezikovispravki>), в който няколко пъти седмично се публикуват материали от различни езикови рубрики: значение и употреба на думите; нови думи, фразеологизми; правописни и пунктуационни правила и богатството на българските диалекти. Страницата „Езикови справки“ във Фейсбук има близо 40 000 харесвания, а времето, за което се отговаря на поставени въпроси, е няколко часа).

Институтът осигурява писмени консултации и изработва езикови експертизи, необходими за дейността на различни институции, съдебната система, фирми, медии, издателски

къщи, обществени организации, частни лица. Тези експертизи се отнасят както до правописа, правописа и пунктуацията, така и до значението, употребата, произхода и стилистичната характеристика на думите. През 2019 година са подготвени **44** писмени становища и експертизи по важни езикови въпроси по искане на органи на законодателната, изпълнителната, съдебната и местната власт (Министерски съвет на Република България; Министерство на образованието и науката; Министерство на външните работи; Върховен административен съд; Административен съд, София-град; Конституционен съд на РБългария; Софийски районен съд; Общински съвет гр. Карлово; Държавна агенция „Електронно управление“), становища и експертизи за други организации, сред които Национална агенция за професионално образование и обучение, Съюз на българските художници, както и експертни становища за Българския преводачески отдел на Генералния секретариат на Съвета на Европейския съюз, Главна дирекция „Писмени преводи“ на Европейската комисия. Подготвен е и писмен доклад по искане на Европейската федерация на националните езикови институти (ЕФНЕИ).

За поредна година експерти от Института участваха в комисия на Министерството на образованието и науката за подготовка на тестовете за националното външно оценяване по български език и литература след 7. клас, участваха в съставянето на тестови задачи за матурата по български език, извършиха експертна проверка на задачите за матурата по български език и за национално външно оценяване след 7. клас и изготвиха становища за Министерството на образованието и науката относно съдържанието на проекти за учебни комплекти по български език и литература за 2., 3., 4., 5., 6. и 7. клас, за учебник по български език за 10. клас и за учебни помагала по български език и литература за обучение на българите в чужбина (за 1., 2. и 5. клас).

Сътрудници на Института (проф. д-р Л. Антонова и доц. д-р Ил. Гаравалова) проведоха курс по български език, история и култура (общо 178 часа) за кандидат-студенти от български произход от Република Косово (с. Речане, Призренско), организиран от Културно-просветното дружество на българите в Жупа с помощта на Министерството на образованието и науката и Посолството на Република България в Прищина. Доц. д-р А. Кочева участва с лекции в семинари за ученици от българската диаспора, организирани от Фондация „Българска памет“ в София.

През 2019 година сътрудници на Института взеха участие в управлението на научни учреждения, организации и висши училища и участваха като експерти в комисии към държавни и правителствени институции, национални културни институции и др. Проф. д.ф.н. М. Стаменов беше председател на Постоянната научно-експертна комисия по хуманитарни науки към ФНИ. Проф. д-р М. Китанова е председател на Националния комитет на славистите и е член на Президиума на Международния комитет на славистите. Доц. д-р М. Витанова е член на Временна научно-експертна комисия по хуманитарни науки към ФНИ. Проф. д.ф.н. А. Чолева-Димитрова и доц. д-р Л. Василева са членове на Научния съвет, а проф. А. Чолева-Димитрова е член на Управителния съвет на Македонския научен институт. Доц. д-р Хр. Дейкова е член на Управителния съвет на Академичното сдружение „Бохемия клуб“. Доц. д-р А. Кочева е член на Обществения съвет за работа с българите в чужбина към Вицепрезидента на Република България и на Консултативния съвет на Фондация „Българска памет“. Проф. д-р Е. Мирчева е член на Националния комитет „Паметта на света“ към ЮНЕСКО. Проф. д.ф.н. М. Цибранска-Костова е член на Съвета за чуждестранна българистика. Проф. А. Чолева-Димитрова е член на Факултетния съвет на Правно-историческия факултет при Югозападния университет „Неофит Рилски“.

Много от учените от Института членуват в престижни национални и международни експертни научни организации (**16** членства в **12** организации: комисии към Международния

комитет на славистите: Комисия по етимология, Комисия за „Общославянски лингвистичен атлас“, Комисия по диалектология, Комисия по компютърна обработка на ръкописи и старопечатни книги, Комисия по корпусна лингвистика, Етнолингвистична комисия, Комисия по лексикология и лексикография; Международна комисия на Европейски лингвистичен атлас; Международна комисия за Средиземноморски лингвистичен атлас (ALM); National Competence Centres of European Language Grid, Съвет за езикови ресурси към инициативата „Координиране на езиковите ресурси в Европа“; Български национален комитет по балканистика).

Учени от Института са членове на **29** научни организации: Съюз на учените в България, Българско лексикографско дружество, Академично сдружение „Бохемия клуб“, Македонски научен институт, Фондация „Проф. д-р Максим Младенов“, Българска асоциация по компютърна лингвистика, Асоциация на византистите и медиевистите в България, Международно социоллингвистично дружество, Тракийски научен институт, Дружество на русистите в България, Асоциация на лекторите по български език, литература и култура, Международная научно-исследовательская федерация „Общественная наука“, Bulgarian Artificial Intelligence Association, Global Wordnet Association, Forshungsgruppe Namen, Societas Linguistica Europaea, The Association for Computational Linguistics, United Nations Group of Experts on Geographical Names – Working Group on Exonyms, Gesellschaft für deutsche Sprache – Висбаден, Германия, Мрежа за високи постижения META-NET (META-NET Network of Excellence), Waldemar Ceran Research Centre for the History and Culture of the Mediterranean Area and South-East Europe, European Network of e-Lexicography, European Federation of National Institutions for Language, International Federation for Information Processing, European Language Resources Coordination, European Network for Combining Language Learning with Crowdsourcing Techniques, Slavic Linguistics Society.

Учените от Института са членове на национални и международни редакционни колегии и редакционни съвети (съответно **20** учени в **27** издания: списание „Български език“, списание „Балканско езиковедие“, Известия на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, списание „Българска реч“, списание „Македонски преглед“, списание „Проглас“, списание „Чуждоезиково обучение“, „Списание на Българската академия на науките, списание „Съвременна лингвистика“, Родопи, Известия на Тракийския научен институт, Journal of Applied Linguistic and Intercultural Studies, Zeszyty Cyrylo-Methodiańskie, Rocznik Slawistyczny, Językoznawstwo, Gwary dziś, Patrologia Slavica, Україна в Централно-Східній Європі, Infotheca, Papers of BAS, Cognitive Studies | Études cognitives, Advances in Consciousness Research, Consciousness and Emotion, Lingvisticae Investigationes: International Journal of Linguistics and Language Resources, списание „Славянський мир в третьем тысячелетии“, списание „Научный диалог“, Studii si cercetari lingvistice.

35 учени са били членове на **14** организационни и програмни комитета на научни форуми у нас и в чужбина: Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Форум „Българска граматика“, Форум „Изследователски подходи в обучението по български език“, Конференцията с международно участие „Езикови нагласи и книжовен език“, Семинара „Функционална грамотност за всички“, Joint Workshop on Multiword Expressions and WordNet, The sixth biennial conference on electronic lexicography, 10th International Conference NLP, 52 ALE Meeting, 6th International Conference on Education, Language, Art and Inter-cultural Communication, 2nd International Conference on Economy, Management and Entrepreneurship (ICOEME 2019), 4th International Conference on Contemporary Education, Social Sciences and Humanities (ICCESSH 2019), 5th International Conference on Arts, Design and Contemporary Education, 3rd International Conference

on Culture, Education and Economic Development of Modern Society (ICCESE 2019).

1.5.2. Проекти, свързани с общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата и обществото, финансирани от национални институции (без Фонд „Научни изследвания“), програми, националната индустрия и пр. – до ТРИ най-значими проекта (заглавие на проекта, програма, по която се финансира, координатор и постигнати резултати)

Проучвания на българския език в рамките на Национална научна програма „Културноисторическо наследство, национална памет и обществено развитие“ (2019 – 2021), финансирана от МОН. В рамките на Програмата учени от различни секции в Института работят по 3 научни задачи с координатори проф. Л. Антонова-Василева, доц. Т. Александрова и проф. Д. Благоева. По научната задача „Разширяване и обогатяване на съдържанието на Картата на диалектната делитба на българския език“ през 2019 година са направени 24 акустични записа от диалекти на различни селища, като за целта са проведени пет командировки в страната. Разработена е програма за добавяне на акустични файлове и различен тип нова информация към Картата на диалектната делитба на българския език. Акустичните записи с образци от говорите са прослушани, обработени и прикачени към картата. Изнесени са два доклада във връзка с програмата. Подготвени са шест научни публикации. По научната задача „Създаване и обогатяване на комплекс от въпроси и отговори и кратки бележки по актуални езикови проблеми“ са оптимизирани функциите и интерфейсът на онлайн справочника „Езикови справки по интернет“ (<http://ibl.bas.bg/ezikovispravki/kategorii/>). Разработени са 50 езикови бележки по въпросите на съвременния книжовен език, историята, диалектите, произхода и значението на думите в българския език и др., предназначени за публикуване в рубриката „Написаното остава. Пиши правилно!“ на вестник „Аз-буки“ и в интернет справочника на Института за български език „Написаното остава. Пиши правилно!“. Изнесени са два доклада на международни научни форуми. Подготвени са четири научни публикации. В рамките на научната задача „Осъвременяване на лексикографските ресурси“ се извършва преработване, допълване и осъвременяване на т. 5 и т. 6 от многотомния „Речник на българския език“. През 2019 година е осъществена научна и техническа редакция на 1 080 компютърни страници от т. 5 и 1056 компютърни страници от т. 6. Разработени са 190 речникови статии за нови заглавки в т. 5 и 89 в т. 6. Изнесени са четири доклада на международни и национални научни форуми. Подготвени са четири научни публикации.

Проект „Написаното остава. Пиши правилно!“ (август 2019 – юни 2020), финансиран по програмата „Образование с наука“ на Българската академия на науките и Министерството на образованието. Ръководител на проекта е проф. д-р Св. Коева, а в проекта участват 33 (предимно млади) учени от Института за български език и трима от Института за математика и информатика на БАН. Основната цел на проекта е преминаване към качествено ново обучение в часовете по български език, при което учениците анализират и изследват в процеса на усвояване на знания, като развиват способностите си за творческо мислене. В рамките на проекта се разработват езикови изследователски задачи, изискващи решаването на конкретен проблем, като от определена изходна информация се достигне до даден отговор или се съставят и проверяват лингвистични хипотези. Разработени са 30 езикови задачи за пети, шести и седми клас (https://ibl.bas.bg/opoznay_balgarskiya_език/), както и 5 задачи за състезание по компютърна лингвистика, които могат да бъдат решавани по традиционния начин или в интернет. Проектът е представен пред ученици, учители и широката общественост: на 11 октомври по време на откриването на програмата „Образование с наука“ в Националния етнографски музей; на 4 ноември по време на Деня на отворените врати на Института за български език; на 14 ноември в рамките на работна среща на тема „Образование с

наука и стани приятел на науката“, организирана от Българската асоциация на частните училища; на 11 декември в рамките на Националната седмица на четенето в СУ „Петко Рачов Славейков“, гр. Кърджали; на 14 декември в рамките на Юбилейния научен панаир „150 години Българска академия на науките“.

Проект „Разработване на иновативна услуга в направление езикови технологии“ (01.08.2018 – 29.02.2020) (договор BG16RFOP002-1.005-0038-C01 за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ от Министерството на икономиката), ръководител проф. д-р Т. Тинчев. Проектът се осъществява съвместно с компанията „Тетраком интерактивни решения“ ООД.

Проектът е насочен към разработване на иновативна софтуерна услуга за количествен и качествен анализ на информация от многобройни източници в реално време. Услугата е предназначена за бизнес потребители, потребители в сферата на образованието, както и правителствени и неправителствени организации. Предложената иновация попада в тематична област „Информационни и комуникационни технологии и информатика“ от Иновационната стратегия за интелигентна специализация в направление „Езикови технологии“. Фокус на работата по проекта през 2019 година е проучването на налични приложения, модули и функционалности за анализ на езиково съдържание с цел да се подобрят резултатите от автоматичното клъстеризиране и многоетикетната категоризация, както и да се осигури формулирането на информативни и релевантни етикети. Разработват се и се прилагат методи за подбор на значими езикови компоненти (изречения, параграфи и др.) чрез прилагане езиков анализ: идентифициране на наименования (топоними, лични имена и др.), тематично специфична лексика и др. Създадена е и система от тестове, които се извършват върху експериментални и реални потребителски профили и текстови данни.

2. Резултати от научноизследователската дейност през 2019 година

Критериите, използвани за избора на научно постижение в различните категории сред многобройните научни трудове на учените от Института за български език, заслужаващи да бъдат отличени, са:

1. Трудът е резултат на планова тема на Института за български език;
2. Трудът е резултат на колективна планова разработка;
3. Трудът е публикуван (включително електронно) и носи гриф на Института за български език;
4. Трудът разглежда по-общи проблеми или описва по-голямо количество езикови данни;
5. Трудът представя различни подходи на анализ;
6. Трудът е награден;
7. Трудът е получил допълнително финансиране;
8. За труда има публикувана положителна рецензия.

2.1. ЕДНО най-значимо научно постижение

Станчева, Р., М. Томов, Ил. Кунева, Ж. Златева, Л. Микова, Кр. Алексова, И. Янков, Б. Гюров. Езиковите нагласи на днешните българи. Езикови нагласи, езиково поведение и кодификацията на книжовните норми днес. Приложение № 1 на сп. „Български език“, Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ – БАН, 2019, 386 стр. ISBN:0006-4283; eISSN: 2603-3372 <<https://www.balgarskiezik.eu/p-2019-No1/PRILOZHENIE-1-2019.pdf>>

Колективната монография представя първото у нас мащабно изследване на отношението на съвременната българска езикова общност към въпросите на книжовния език. То е основано на резултатите от национално представително социологическо проучване, проведено през 2017 година с 1 000 пълнолетни българи. Събраната богата емпирична информация е анализирана във връзка с установяването на зависимости между отговорите на респондентите и различни демографски фактори.

В монографията е представен теоретичният модел за проучване на езиковите нагласи, направена е типология на граматичните норми с отклонения в писмен текст и е анализирано взаимодействието между самооценката на носителите на езика и тяхното действително езиково поведение при прилагането на граматични норми в динамика. Състоянието на кодификацията на книжовните норми е разгледано от различни гледни точки: а) с оглед на поддържането и разгръщането на символните функции на книжовния език; б) в историческа перспектива; в) през погледа на езиковата общност и г) в контекста на езиковите нагласи. По тази причина изследването има ключово значение за планирането на кодификацията с оглед на нейното адекватно действие и успешно въвеждане сред различните социални групи, което е една от най-важните обществено значими дейности на Института за български език.

2.2. ЕДНО най-значимо научноприложно постижение

Платформа за споделяне на съдържание „Написаното остава“. Ръководител: проф. д-р Св. Коева.

Платформата „Написаното остава“ се разработва от 2016 година в рамките на колективния проект „Написаното остава. Пиши правилно!“, финансиран от МОН и БАН в периодите 2017 – 2018, 2019 – 2020. В проекта участват 33 сътрудници на Института: <https://ibl.bas.bg/napisanoto-ostava-pishi-pravilno-3/>.

Платформата „Написаното остава“ е предназначена за съхранение и разпространение на разнообразно образователно съдържание, което подпомага усвояването на знание посредством анализ, установяване на взаимовръзки и достигане до заключения. В платформата „Написаното остава“ са публикувани редица материали, свързани с обучението по български език: диктовки (8 броя), езикова игра с езиков паспорт (1 брой), викторини (5 броя), езикови задачи (400 броя), тестове за проверка на знанията (30 теста) и др. Платформата „Написаното остава“ за споделяне на материали по български език е достъпна на адрес: http://ibl.bas.bg/napisanoto_ostava/. Езиковите задачи се разпространяват с лиценз Creative Commons Attribution 4.0. International Licence (CC BY 4.0). Те са предназначени за ученици и учители от прогимназиален и гимназиален етап на обучение.

3. Международно научно сътрудничество на звеното.

Учените от Института за български език си сътрудничат с колеги от научни и образователни институции в славянските и балканските страни, страните, в които са развити българистичните изследвания, както и в рамките на съвместни проекти с университети и научни центрове в Европа – Института за изкуствен интелект „Михай Дръгънеску“ и Института по лингвистика „Йоргу Йордан – А. Росети“ при Румънската академия; Института по компютърни науки и Института по славистика при Полската академия на науките; Института по лингвистика „Людовит Щур“ и Института по славистика „Ян Станислав“ при Словашката академия на науките; Института за чешки език и Славянския институт при Чешката академия на науките; Университета във Виена, Австрия; компанията за автоматичен превод „Гилде“, Латвия; Института „Йожеф Стефан“, Словения; компанията „Лексикал компютинг“, Република Чехия; Института за нидерландски език, Нидерландия; Университета „Сапиенца“, Рим;

Ирландския национален университет, Голуей, Ирландия; Австрийската академия на науките; Центъра за дигитална хуманитаристика, Белград, Сърбия; Института за унгарски език и Изследователския институт по лингвистика при Унгарската академия на науките; Факултета „Социални и хуманитарни науки“ при Университета „Нова“ в Лисабон, Португалия; компанията „К речници“, Израел; Националният научен център „Институт за компютърна лингвистика „А. Замполи“, Италия; Дружеството за датски език и литература, Дания; Центъра за езикови технологии при Университета в Копенхаген, Дания; Центъра за дигитална хуманитаристика при Университета в Трир, Германия; Института за естонски език, Естония; Кралската испанска академия, Испания; Факултета по хуманитарни и социални науки на Университета в Загреб.

През 2019 година продължи работата по международния проект „Общославянски лингвистичен атлас“ с партньори от всички държави със славянско население с представители в Международния комитет на славистите – общо 13 национални комисии. В Атласа диалектното многообразие на българския език се разглежда в контекста на останалите славянски езици. През 2019 година продължи работата по изработване и редактиране на картите от българския том XI „Степени родства“. Извършена е и текуща работа в помощ на други национални комисии, свързана с предоставяне на български диалектен материал за подготовката на поредните томове на Атласа. Публикувани са три статии, а седем карти, изработени в съаворство от българските участници в проекта, са включени в подготвяните за печат за поредните томове на Атласа.

3.1. Междуакадемично сътрудничество

Основните партньори в междуакадемичното сътрудничество на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ по двустранни спогодби на БАН са академиите на науките предимно в славянските страни. През 2019 година продължи сътрудничеството с:

Чешката академия на науките, Славянски институт:

По проекта „Съвременни лексикални ресурси за българската и чешката неология – теоретични и научноприложни аспекти“ през 2019 година беше доразработена концепцията за модел за българско-чешки и чешко-български двуезичен неологичен ресурс. Бяха разработени и някои теоретични проблеми, свързани с лексикографското представяне на неологизмите. Един от най-важните резултати е съставянето, редактирането и подготвянето за печат на „Речник на новата лексика в българския език (от първите две десетилетия на XXI в.)“, включващ близо 3 000 заглавни единици (нови думи, нови значения, нови устойчиви съчетания, нови фразеологизми).

Полската академия на науките, Институт по славистика:

По проекта „Съпоставително изследване на българска и полска фразеология“ е завършена работата върху концепцията за съставянето на „Българско-полски речник на активната фразеология“ и е редактиран словникът за българско-полската част на Речника, включващ 500 фразеологични единици. Резултатите от проекта са представени в два съвместни доклада, изнесени на международни конференции в България и Полша и в четири публикации, включително три съвместни.

По проекта „Онлайн библиография на славянското езикознание“ с цел оптимизация на търсенето в системата за библиографска информация iSybislaw са извършени проучвания върху представянето на синонимията и многозначността при ключовите думи, използвани за търсене в нея. В базата от данни са въведени: 1) пълното библиографско описание на 105 изследвания на български учени; 2) 45 записа на персоналии; 3) 481 термина на български език в Речника на ключовите думи в славянското езикознание. Работата по проекта за 2019 г. е представена в една съвместна статия и в един доклад на научен форум.

Словашката академия на науките

Славистичен институт „Ян Станислав“

По проекта „Българско-словашката междуезикова омонимия в контекста на славянските езици“ през 2019 година продължи работата по изясняването на различни теоретични въпроси и по извличането на междуезикови омоними. Беше разработена концепция за лексикографска обработка на материала. Резултатите са представени в един съвместен доклад, изнесен на международна конференция в София, и в две съвместни публикации.

Институт за езикознание „Л. Щур“

По проекта „Изследване на българска и словашка лексика със средствата на информационните технологии“ през 2019 година са извършвани дейности, свързани с използването и подобряването на съществуващите подходи за електронно търсене и определяне на различни характеристики на думите и за двата езика. Направени са и общи изследвания, включващи представянето на специализирана лексика за изграждането на електронни бази данни, както и сравнения между такива бази за отделните езици. Със средствата на информационните технологии чрез използване на мрежови подходи е изследвана общоупотребима лексика и за двата езика. Резултатите са представени в три доклада на международни конференции и в една публикация в реферирано издание със SJR.

Румънската академия

Институт за изкуствен интелект „Михай Дръгънеску“

В рамките на съвместния проект „Обогатяване на лингвистични ресурси с деривационно свързани несвободни фрази“ през 2019 г. е тестван моделът за описание спрямо лексикални ресурси (УърдНет) и реални корпусни данни, а в резултат на анализа между български и румънски е извършено надграждане на представената рамка за описание на несвободните фрази в речник. Идентифицирани са гранични случаи между несвободни фрази и свободни съчетания и колебания в означенията на различните типове. Направено е подробното описание на 2 775 двукомпонентни единици (от които 2 121 рефлексивни глагола), както и на 960 единици от три и повече думи. Резултатите от извършената работа са представени в 3 статии, 2 от които в съавторство с румънския екип и в 2 доклада, представени на международни конференции.

Институт за лингвистика „Й. Йордан – А. Росети“

През 2019 година приключи работата по тригодишния проект „Диастратичното вариране в речника на стария български и на стария румънски език“ (2017–2019). В рамките на проекта са проучени водещи методически школи в диастратиката, която се прилага много повече за съвременни явления. Проучени са различни писмени паметници с акцент към диастратиката и/или връзки между процеси в средновековния български и румънски език. По проекта са изнесени 14 доклада на национални и международни форуми и са подготвени 29 научни публикации, 6 от които са в реферирани и индексирани издания в Scopus и WoS.

През годината приключи и тригодишният проект „Европейски лингвистичен атлас“ (2017–2019). В рамките на проекта е завършена, обсъдена и приета за печат в поредния десети том на атласа карта по въпрос 063 *Названия за ръж*. Извършена е и друга работа в помощ на международния колектив на „Европейския лингвистичен атлас“ с предоставяне на данни за българския материал, както и диалектоложка и историческа интерпретация на материала. От членовете на колектива са подготвени общо 12 научни публикации, включително в издания, реферирани в Scopus и WoS.

3.2. Международни проекти с външно финансиране

През 2019 година продължи изпълнението на проекта „Езикова и етнокултурна динамика на традиционните и нетрадиционни ценности в славянския свят“ в рамките на

Програмата ERA.Net.RUS Call 2018 (проект #472–LED-SW) съвместно с Института по славянознание към Руската академия на науките и Славистичния институт „Ян Станислав“ към Словашката академия на науките. Резултатите от проучванията на българската част от колектива са представени в 11 доклада на международни научни форуми у нас и в чужбина, а резултат от съвместната работа на трите екипа от учени са два сборника, издадени в Русия и Словакия, с научни разработки в областта на аксиологията.

Проектът „Многоезикови ресурси за CEF.AT от областта на законодателството“ (Multilingual Resources for CEF.AT in the legal domain), финансиран от Агенцията за иновации и мрежи на Механизма за свързване на Европа, се изпълнява съвместно с Изследователския институт по лингвистика към Унгарската академия на науките, Университета в Загреб, Института по компютърни науки към Полската академия на науките, Института за изкуствен интелект към Румънската академия на науките, Института по лингвистика „Людовит Щур“ към Словашката академия на науките и Института „Йожеф Стефан“ в Словения. Основната цел на проекта е да се разработи устойчива инфраструктура за събиране и семантична обработка на документи от националното законодателство на България, Полша, Румъния, Словакия, Словения, Унгария и Хърватия в помощ на машинното обучение на съвременни системи за автоматичен превод. През 2019 година са извършени следните дейности: автоматично събиране на документи от националното законодателство на България; автоматична лингвистична анотация на български документи; автоматично обогатяване на данните със семантична и синтактична информация; автоматична категоризация на документи на български език.

В рамките на проекта „Европейска лексикографска инфраструктура“ (2018 – 2021), финансиран по програма „Хоризонт 2020“ от Европейската комисия, членовете на колектива от Института за български език работиха заедно с изследователи от 16 чуждестранни университета, научни центъра и компании. Направени са анализ и обобщение на данните от анкетите *The ELEXIS Survey of Lexicographers' Needs* (анкета за лексикографи) и *The ELEXIS Survey of Lexicographers' Needs for Institutions* (институционална анкета за национални лексикографски центрове). Създадена е система от приложения за онлайн редактиране на статиите от „Речника на българския език“ и е работено по отстраняване на технически грешки, възникнали при компютърната обработка на лексикографските документи. Резултатите от проекта са докладвани на две международни конференции и са представени в две съвместни публикации и една колективна монография.

Институтът за български език има национален делегат в Акция по програма COST: European Network for Combining Language Learning with Crowdsourcing Techniques – CA COST Action CA16105.

През 2019 година в рамките на договори за сътрудничество в Института гостуваха 17 чуждестранни учени от 5 държави: Полша, Словакия, Румъния, Русия и Чехия (от тях 8 – по проекти за двустранно междуакадемично сътрудничество, 4 – по проекти на Фонд „Научни изследвания“, 4 – за сметка на изпращащата институция, 1 – по междуправителствена спогодба). Участие в различни инициативи на Института (семинари, конференции) взеха представители на: Университета на Осло, Института за изкуствен интелект „Михай Дръгънеску“ и Института по лингвистика „Й. Йоргу – А. Росети“ към Румънската академия, Института по славянознание към Руската академия на науките, Института по славистика и Института за чешки език към Чешката академия на науките, Университета на Лодз (Полша), Педагогическия университет в Краков (Полша); Университета „Мария Склодовска-Кюри“ (Люблин, Полша), Държавния институт по руски език „А. С. Пушкин“ (Русия), Института по езикознание на Руската академия на науките, Санктпетербургския държавен университет, Норвежкия

научно-технически университет, Института по славистика „Ян Станислав“ към Словашката академия на науките, Института по компютърна лингвистика „А. Замполи“ (Италия), Университета „Кинджо Гакуин“ (Япония), Университета „Ханкук“ (Република Корея), Университета в Сан Франциско (САЩ), Университета на Ню Мексико (САЩ), Централноизточния съвет на католическите училища в Канада, Университета на Тояма (Япония), Университета в Небрия (Испания), Университета в Тел Авив (Израел), Университета „Астън“ (Великобритания), Университета в Севиля (Испания).

Най-значим международен проект с участието на Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“

Проектът „Езикова и етнокултурна динамика на традиционните и нетрадиционни ценности в славянския свят“ (24. 07. 2018 – 24. 07. 2020) се разработва съвместно с Института по славянознание към Руската академия на науките и Славистичния институт „Ян Станислав“ към Словашката академия на науките. Финансира се по Програмата ER-A.Net.RUS Call 2018 (проект #472–LED-SW). Ръководител на проекта е проф. д-р Мария Китанова.

В рамките на проекта се изучава общото и различното в историческата трансформация на йерархията на духовните ценности в Русия, България и Словакия. Изследването е интердисциплинарно: в него участват палеослависти, етнолингвисти, социоллингвисти и историци. Изследването на динамиката на духовните ценности с различна методология и върху различен материал е представено в обща система, обхващаща широк етнокултурен и исторически контекст.

Резултатите от проекта са представени в два сборника с научни разработки, публикувани в чужбина:

Взгляд на славянскую аксиологию. Отв. ред. И. А. Седакова, ред. М. Китанова, П. Женьюх. Москва: Институт славяноведения РАН, 2019. 268 с.

Axiologický výskum slovanských jazykov / Axiological Investigation into the Slavic Languages. Eds. И. А. Седакова, Р. Žeňuch, М. Китанова. Bratislava: VEDA, SAV; Москва: Институт славяноведения РАН, 2019. 224 с.

4. Участие на звеното в подготовката на специалисти: форми; сътрудничество с учебни заведения; външни заявители, включително от чужбина; анализ на състоянието, перспективи и препоръки.

Институтът за български език е водещ център за изследвания в областта на българския език с дългогодишни традиции в обучението на докторанти. В Института се обучават редовни и задочни докторанти по докторските програми „Български език“ и „Общо и сравнително езиковедение“. През 2019 година в Института за български език са се обучавали **седем** докторанти: **четирима** в редовна докторантура и **трима** в задочна докторантура, с ръководители проф. д.ф.н. М. Цибранска, проф. д.ф.н. А. Чолева-Димитрова, проф. д-р Св. Коева, доц. д-р Р. Станчева, доц. д-р А. Кочева. Един от редовните докторанти (Жанета Златева) в момента е в процедура по защита на дисертационния си труд.

През 2019 година проектът на докторанта Тодор Лазаров „Българо-английски граматични паралели с оглед на машинния превод. Обогаляване на статистически модел за превод от български на английски с лингвистична информация“, разработен в рамките на Програмата за подпомагане на млади учени и докторанти в БАН, беше между отличените за постигнати резултати с особено значим научен принос в направлението „Културно-историческо наследство и национална идентичност“. Докторантката Виктория Петрова беше отличена с Втора

награда за най-добра научна разработка на Втория интердисциплинарен докторантски форум на БАН през август 2019 г.

9 хабилитирани учени от Института са участвали в 9 изпитни комисии, в това число в два университета и в една научна институция в рамките на академията, а 15 учени са подготвили 11 рецензии и 17 становища по процедури за научни степени и академични длъжности.

Учените от Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ активно участват в преподавателска дейност в български университети: Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Нов български университет, Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Югозападния университет „Неофит Рилски“ – Благоевград. Изнесени са лекционни курсове и спецкурсове в бакалавърски и магистърски програми във висши учебни заведения (661 часа в рамките на 9 лекционни курса, изнесени от 12 лектори) – проф. д.ф.н. М. Стаменов, проф. д.ф.н. А. Чолева-Димитрова, проф. д-р Св. Коева, доц. д-р Я. Милтенев, гл. ас. д-р М. Томов, гл. ас. д-р М. Тодорова, гл. ас. д-р Св. Лесева. Проведени са упражнения и семинари във висши учебни заведения (общо 325 часа в рамките на 3 курса, изнесени от 3 лектори): доц. д-р К. Първанов и гл. ас. д-р Р. Стоянова. Гл. ас. д-р Катерина Ушева е провела семинарни занятия в рамките на курса по български език за чужденци в Югозападния университет „Неофит Рилски“. Гл. ас. д-р Миглена Михайлова-Паланска е лектор в Университета „Ян Амос Коменски“ в Братислава, а гл. ас. д-р Н. Паскалев – в Букурещкия университет, Румъния. Шестима учени от Института осъществиха преподавателска мобилност по програма „Еразъм+“ (гл. ас. д-р Велислава Стойкова – в Университета „Солент“ в Саутхемптън; проф. д-р Максим Стаменов и гл. ас. д-р Цветана Димитрова – в Университета Ка’ Фоскари във Венеция; гл. ас. д-р Кристияна Симеонова и гл. ас. д-р Радостина Стоянова – в Университета на Лодз; доц. д-р Мая Влахова-Ангелова – в Техническия университет на Клуж-Напока, Румъния).

През 2019 година Институтът проведе пет курса за повишаване на професионалната квалификация на учители по български език на тема: „Синтаксис и пунктуация“, „Трудните случаи в правописа, граматиката и пунктуацията на българския език“ (три) и „Фразеологизмите – знаци на културната памет“. Общо 140 учители са получили сертификати за участие и кредити за професионално израстване.

5. Иновационна дейност на звеното и анализ на нейната ефективност.

5.1. Осъществяване на съвместна иновационна дейност с външни организации и партньори, вкл. поръчана и договорирана с фирми от страната и чужбина.

Няма.

5.2. Извършен трансфер на технологии и/или подготовка за трансфер на технологии по договор с фирми, данни за полученото срещу това заплащане; данни за реализираните икономически резултати във фирмите (работни места, печалба, производителност, дял от новите продукти в общия обем на продажбите и т.н.).

Няма.

6. Стопанска дейност на звеното

6.1. Осъществяване на съвместна стопанска дейност с външни организации и партньори (продукция, услуги и др., които не представляват научна дейност на звеното), вкл. поръчана и договорирана от фирми от страната и чужбина.

Няма.

6.2. Отдаване под наем на помещения и материална база.

Институтът за български език отдава под наем площ с общ размер 16,5 кв.м.

6.3. Сведения за друга стопанска дейност.

Няма.

7. Кратък анализ на финансовото състояние на звеното за 2019 г.

Информацията е изготвена по данни, предоставени от Мария Петрова, главен счетоводител на Института за български език.

Разпределената субсидия в началото на годината е 1 415 305 лв. Предоставената фактически субсидия е в размер на 1 497 421 лв. Утвърдената планова численост на персонала за 2019 г. е 81 щатни бройки, фактически заетите са средно 76, а средната годишна брутна работна заплата е 12 716 лв,

Субсидията е разпределена основно за следните разходи:

Компонент 1 – заплати и осигурителни вноски; 1 040 688 лв.

Компонент 2 – научен капацитет; 341 948 лв.

Компонент 3 – средства за текуща издръжка: 7 114 лв.

В приоритетните и централизирани разходи от субсидия са включени и 25 555 лв. предназначени за стипендии (16 500 лв.) и издръжка на докторанти (9 054 лв.).

Изразходваните средства за процедури (защита на научна степен) – 9 025 лв. се превеждат като вътрешен трансфер от партията „Развитие“.

Бюджетната субсидия е изразходвана за заплати и осигурителни вноски на персонала по трудови правоотношения, стипендии на докторантите, обезщетения по Кодекса на труда, за провеждане на процедури – „професор“, „доцент“ и „главен асистент“, за заплащане на режийните разходи и неотложни ремонти, както следва: за заплати и възнаграждения на персонала по трудови правоотношения – 995 296 лв., за задължителни осигурителни вноски от работодателя – 194 942 лв., за други плащания и възнаграждения (болнични от работодател) – 2 953 лв., за стипендии – 30 525 лв., за текущи ремонти – 23 597 лв., за обезщетения при напускане – 18 102 лв., за придобиване на дълготрайни материални активи – 19 584 лв., за придобиване на програмни продукти и лицензи за програмни продукти – 6 106 лв., за учебни и научноизследователски разходи и книги за библиотеката – 3 173 лв., за такси за участие на конференции в страната и чужбина – 4 924 лв.

По решение на Научния съвет (Протокол № 13 от 02.05.2019 г.) средствата по Компонента 2 от бюджета на Института за български език за 2019 г. (след приспадане на средствата за научни степени, възложени задачи за изпълнение и режийни) са разпределени като допълнителни възнаграждения между служителите съгласно получените индивидуални научни резултати по Компонент 2 през предходния отчетен период.

Към края на годината Институтът няма неизплатени задължения към доставчици на стоки и услуги.

Приходите на Института са на обща стойност 14 254 лв. и са основно от собствени дейности.

През 2019 г. ИБЕ е получил трансфери от сключени договори с ФНИ за обща стойност 192 632 лв., както и 25 368 лв. по проекти с МОН. Общо получени трансфери – 218 000 лв.

Получени са вътрешни трансфери от БАН в размер на 89 536 лв., в т.ч.:

7 020 лв. финално плащане по договор ДСД – 2/05.04.2017 г. за подкрепа на развитието на млади таланти;

27 991 лв. за първи етап от Рамково споразумение ДСД-5/05.04.2019 г. за изпълнение на Национална научна програма „Културно-историческо наследство, национална памет и обществено развитие“;

10 500 лв. по договор ДСД 15/21.08.2019 г. за изпълнение на проекта „Написаното

остава. Пиши правилно!";

30 000 лв. по ПМС 302/19.09.2018 г. за модул Постдокторанти;

14 025 лв. за еднократни добавки към стипендиите на редовните докторанти за 2018 и 2019 година.

Независимо от недостатъчната бюджетна субсидия по Компонент 1, 2019 година може да се отчете като стабилна за Института, с трайна тенденция за увеличаване на работните заплати и увеличаване на броя на проектите с външно финансиране, включително с участието на млади учени.

8. Издателската и информационната дейност на Института за български език за 2018 година

Показателен факт за изследователската активност на учените от Института за български език е значителният брой публикации (монографии, речници, студии, статии, научно-популярни публикации, учебници и учебни помагала и др.), излезли от печат през 2019 година (219) и приети за печат (102).

Научната дейност на изследователите от Института за български език през 2019 година беше отразена в значителен брой научни трудове: **247** публикации, от които **7** монографии, **87** публикации в индексирани издания, от които **38** са в SCOPUS и Web of Science (**7 са в издания със SJR: по 3 – в категориите Q2 и Q3**), а **49** – в ERIH+, **152** публикации в реферирани издания, които не са индексирани в SCOPUS, Web of Science и ERIH+, включително тематични сборници и сборници от национални и международни конференции. Приети са за печат **59** научни публикации. Сътрудник на Института е член на авторските колективи на **1** учебник по български език и **2** учебни помагала. Регистрираните цитирания и рецензиите за трудове на членове на Института през годината са общо **534** (цитирани публикации – **292**), от които **86** цитирания (на **67** цитирани публикации) в издания в WoS или Scopus и **126** (**100** цитирани публикации) в други международни издания. Регистрирани са и **19** цитирания (**9** – в чужбина) на **16** публикации на сътрудници на Института в дисертации и автореферати. Учени от Института са съставители и редактори на **13** издания (5 тематични сборника, 2 сборника с доклади от конференции и 6 броя на списание).

Двете издавани от Института за български език списания – „Български език“ и „Балканско езикознание“, и годишникът „Известия на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ се нареждат сред най-престижните и търсени издания по българско и балканско езикознание. В тях публикуват свои трудове не само учени от Института, но и специалисти от други научни центрове към БАН, от много български университети, а също и учени от чужбина. През 2019 г. и трите печатни издания на Института спечелиха финансиране в конкурса за научна периодика на Фонд „Научни изследвания“.

И през 2019 година продължи традицията броевете на списание „Български език“ да се подготвят на тематичен принцип ((кн. 1 – „Езикова и етнокултурна динамика на традиционните и нетрадиционните ценности в славянския свят“; кн. 2 – „Съпоставителни изследвания на българската и славянската фразеология“; кн. 3 – „Нови изследвания по диалектология и лингвистична география“; кн. 4 – „Проблеми на нормативната граматика на българския език“; Приложение 2019 – доклади от Петия форум „Българска граматика“ на тема „Динамика на синтактичните идеи на границата на две столетия“). Отпечатани са 43 оригинални научни статии и студии и две научни съобщения. 10 от статиите са на автори от чужбина. През 2019 година бяха издадени и две допълнителни приложения с две колективни монографии: „Езиковите нагласи на днешните българи. Езикови нагласи, езиково поведение и

кодификацията на книжовните норми днес“ и „Езиковите нагласи на днешните българи. Езикови нагласи – мотивация и оценки на езиковата общност за спазване на книжовните правила“. Те са резултат от работата по проекта „Изследване на обществените нагласи и ценностните ориентации към съвременния български книжовен език като фактор при кодификацията на нормите му“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“. Списание „Български език“ се реферира в ERIH Plus (European Reference Index for the Humanities); BRILL (Linguistics Bibliography Online), PRO-QUEST (Linguistics & Language Behavior Abstracts); ANVUR (National Agency for the Evaluation of Universities and Research Institutes – Италия); MIAR (Information Matrix for the Analysis of Journals); EBSCO Host; Slavic Humanities Index; Slavistik-portal и др.

През 2019 година беше подготвен и издаден том 58 (общо 204 страници) на списание „Балканско езикознание“, посветен на 150-годишнината на Българската академия на науките. Първата книжка е тематична (под надслов The Bulgarian language – historical and contemporary boundaries) и съдържа 8 оригинални езиковедски материала (вкл. 1 материал на докторант), 2 рецензии и 2 хроники. Втората книжка съдържа 7 статии, 2 рецензии и 1 хроника. Списание „Балканско езикознание“ е включено в следните бази данни: ANVUR, BRILL, ERIH Plus, L'Année philologique, MIAR, MLA International Bibliography – Pro-Quest, EBSCO Host. От началото на 2019 година списание „Балканско езикознание“ се реферира в SCOPUS.

През годината излезе от печат книга XXXII на годишника „Известия на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, която съдържа девет студии и статии на сътрудници от Института (пет, от които една в съавторство с учени от Института по славистика към Полската академия на науките) и автори от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и Кирило-Методиевския научен център към БАН (4 публикации). Годишникът се индексира в Российский индекс научного цитирования (РИНЦ), където са достъпни пълните текстове на публикациите в кн. XXVII – XXXI. Направени са постъпки за приемане на изданието в международната база от данни *Web of Science*.

Интернет страниците на списание „Български език“ (<https://www.balgarskiezik.eu/>) и на „Известията на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ (<http://ibl.bas.bg/nautchna-deynost/izdaniya/poreditsa-vizvestiya-na-istituta-za-balgarski-ezik/>) са обновени и предоставят директен достъп не само до съдържанието, но и до публикуваните през годината студии и статии.

През изтеклата година беше извършена проверка на 10% от библиотечния фонд на Института за български език. При извършената проверка на **3 443** книги от библиотечния фонд на библиотеката на Института за български език не бяха установени липси. Фондът на библиотеката е нараснал с общо **221** библиотечни единици: 68 книги и 153 книжки от периодични издания. Посещенията в библиотеката през 2019 година са **4 215**, а използваните библиотечни документи – **14 359**.

Висока оценка заслужават усилията на учените от Института за български език за разпространяване и популяризиране на резултатите от научната дейност както в академичните среди, така и сред по-широки кръгове от обществото. През 2019 година **46** сътрудници са участвали общо в **66** конференции (от които **42** международни) в страната и чужбина (във Великобритания, Германия, Италия, Литва, Полша, Португалия, Румъния, Русия, САЩ, Словакия, Сърбия, Украйна, Унгария, Хърватия, Чехия), като са изнесли **131** доклада.

Институтът за български език беше организатор и съорганизатор на **5** национални и международни научни форуми, проведени през 2019 година.

В рамките на честването на 77-ата годишнина от основаването на Института за бъл-

гарски език на 14 и 15 май 2019 година се проведе Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ с участието на учени от България, Канада, Норвегия, Полша, Русия, САЩ, Словакия, Южна Корея. Честването беше предшествано от изложбата „Българските азбуки“ (от 30 април до 13 май 2019 година в Градската градина пред Народния театър), подготвена от Института по повод 1150 години от успението на Св. Кирил и 150-годишнината на Българската академия на науките.

На 27 май 2019 година в Представителството на Европейската комисия в България (Дома на Европа) се проведе семинарът „Функционална грамотност за всички“, организиран от Института за български език и Норвежкия университет за наука и технологии. Семинарът предостави възможност на специалисти от различни области да споделят опита си при изследването на причините за непълноценно разбиране на съдържанието при четене. В семинара взеха участие над 50 участници от различни университети, изследователски центрове, държавни институции, училища, неправителствени организации от България, Великобритания, Израел, Испания, Италия и Норвегия.

На 17 и 18 септември 2019 година беше организирана и конференцията с международно участие „Езикови нагласи и книжовен език“ във връзка с изпълнението на проекта *Изследване на обществените нагласи и ценностните ориентации към съвременния български книжовен език като фактор при кодификацията на нормите му*, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ – МОН, договор ДН 10/5 от 15.12.2016 г. Освен учени от Института за български език, Софийския университет и Института за икономически изследвания при Българската академия на науките, които работят по проекта, в конференцията участваха и учени от Югозападния университет „Неофит Рилски“, Университета за национално и световно стопанство, Университета по архитектура, строителство и геодезия, Института за чешки език при Чешката академия на науките, Института за лингвистика „Йоргу Йордан – Ал. Росети“ при Румънската академия, както и колега от Българското национално радио.

Институтът за български език съвместно с Югозападния университет „Неофит Рилски“ организира шестото издание на Форума „Българска граматика“ на тема „Грамотичните системи в синхрония и диахрония“, който се проведе на 17 октомври 2019 година. Бяха представени 16 доклада на учени от Института за български език, Югозападния университет „Неофит Рилски“, Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Форумът за предна година събра над 100 учени от цялата страна.

Четвъртото издание на форума „Изследователски подходи в обучението по български език“ се проведе на 28 октомври 2019 година в зала „Проф. Марин Дринов“ на Българската академия на науките. Лекторите във Форума бяха от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“; Софийския университет „Св. Климент Охридски“; Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“; Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“; Средно училище с хуманитарен профил „Йоан Екзарх Български“, гр. Шумен; Професионална гимназия по електротехника и електроника, гр. Пловдив; Езикова гимназия „Иван Вазов“, гр. Пловдив; 15. Средно училище, гр. София; Софийска математическа гимназия „Паисий Хилендарски“; Национална финансова-стопанска гимназия, гр. София; 55. Средно училище „Петко Каравелов“, гр. София; 144. Средно училище „Народни будители“, гр. София. Форумът предостави възможност на над 230 учени, университетски преподаватели, учители и експерти по български език от цялата страна да се срещнат и да обменят знания и опит, свързани с изследването и обучението по български език. Форумът се проведе в рамките на кампанията на Института „Написаното остава. Пиши правилно!“, част от програмата „Образование с наука“ на Българската академия на науките и Министерството на образова-

нието и науката.

През 2019 година Институтът за български език започна инициативата „Лингвистичен семинар“, в рамките на която в Зала „Александър Теодоров Балан“ на Института бяха организирани пет лингвистични семинара, на които изнесоха лекции изтъкнати учени от САЩ (проф. Таня Иванова-Съливан от Университета на Ню Мексико), Република Корея (д-р Спас Рангелов от Университета „Ханкук“), Япония (проф. Елеонора Йовкова-Ши от Университета на Тояма), Русия (проф. Антон Цимерлинг от Държавния институт по руски език „А. С. Пушкин“ и Института по езикознание на Руската академия на науките) и Полша (проф. Петър Сотиров от Университета „Мария Склодовска-Кюри“ в гр. Люблин, Полша).

На 18 февруари 2019 година в Зала „Проф. Марин Дринов“ на Българската академия на науките се проведе тържественото връчване на наградите на Фонд „Академик Владимир Георгиев“ за 2018 година. Събитието се организира от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при Българската академия на науките и Националния дарителски фонд „13 века България“. Първа награда за най-добър труд по езикознание за 2018 година бе присъдена на проф. д-р Валентин Гешев за труда му „Следистория на българския език: български език на Балканите, спомени за българското минало, противоречиво и динамично настояще“. Втора награда за постижения в областта на езикознанието за 2018 година бе присъдена на проф. д.ф.н. Маргарита Младенова за труда ѝ „Семантика на притежателните глаголи в българския, чешкия и руския език“.

Важна насока в дейността на изследователите от Института за популяризиране на резултатите от техните разработки са публичните изяви в печатните и електронните медии, включително и за коментари по езикови въпроси. През 2019 година учените от Института са публикували **65** научнопопулярни материала и имат над **100** медийни изяви (интервюта, пресконференции и др.), в това число по Българската национална телевизия и Българското национално радио, Българско национално радио – Радио София, Радио Видин, Радио България, Радио Благоевград, Радио Шумен, Дарик радио, Радио „Фокус“, Нова телевизия, БТВ, ТВ България 24, „България он еър“, ТВ СКАТ, БТА, Канал 3, ТВ „Българе“, Агенция „Фокус“, както и във вестниците „Монитор“, „Аз-буки“, „Телеграф“, „24 часа“, „Стандарт“, „Троян 21“, „Трета възраст“, „Нов живот“ и в редица информационни сайтове. В резултат на все по-активните медийни изяви на сътрудниците Институтът вече има видимо присъствие в публичното пространство.

За популяризиране на научните резултати от изследванията и на езиковите ресурси, създавани в Института, през 2019 г. са изнесени и публични лекции у нас и в чужбина: в Университета по библиотекознание и информационни технологии, в Университета за хранителни технологии, гр. Пловдив, в Природо-математическа гимназия „Добри Чинтулов“ в гр. Сливен, в Департамента по руска и славянска филология при Факултета по чужди езици и литератури към Букурещкия университет. Направена е и презентация на онлайн ресурсите на Института пред Българския езиков департамент на Генерална дирекция „Преводи“ към Европейската комисия в Брюксел и Люксембург.

На 4 ноември 2019 година Институтът за български език „Професор Любомир Андрейчин“ организира Ден на отворените врати. Посетителите се запознаха с работата и научната продукция на Института, като паралелно с това бяха представени занимателни езикови задачи, разработени по проекта „Написаното остава. Пиши правилно!“, част от програмата „Образование с наука“ на Българската академия на науките и Министерството на образованието и науката.

Показателен е стремежът на голяма част от учените да публикуват свои разработки в интернет и да осигуряват онлайн достъп до създадени от тях езикови ресурси, което дава

възможност на повече хора (включително и неспециалисти) да се запознаят с тях и да ги използват.

9. Информация за Научния съвет на звеното.

Прилага се.

10. Копие от Правилника за работа в звеното.

http://ibl.bas.bg/wp-content/uploads/2014/09/Pravilnik_za_ustroystvoto_i_deynostta_IBE.pdf

Приложения към Годишния отчет на Института за български език за 2018 година:

Протокол от заседанието на Общото събрание и Научния съвет на Института за приемане на отчета.

Попълнен файл Spravka_personal_2019.

Списък с излезлите от печат публикации през 2019 г., генериран от системата SONIX.

Списък на цитатите за 2019 г., генериран от системата SONIX.

Илюстративен материал (илюстрации и пояснителен текст).

Информация за Научния съвет на звеното.

30.01.2020 г.

Проф. Светла Коева, директор на Института за български език